

ישראל ושלושת מרכזי הכוח במזרח התיכון

במאה ה-21

ערך : גיל חנן
מרכז לימודי המזה"ת ודיפלומטיה אזורית
החטיבה העליונה בית בירם
בית הספר הריאלי העברי בחיפה
אוקטובר 2025

שלושה מרכזי הכוח עיקריים במזרח התיכון במאה ה-21

POWER

OF 3

שלושה מרכזי הכוח עיקריים במזרח התיכון במאה ה-21

• 1. מרכז הכוח השיעי

• 2. מרכז הכוח הסוני הקיצוני

• 3. מרכז הכוח הסוני המתון

בעולם ישנם היום 1.9 מיליארד מוסלמים מתוכם : 85% סונים ו-15% שיעים. במפה : סונים – ירוק בהיר, שיעים – ירוק כהה

המתלוקת הבסיסית המקורית בין

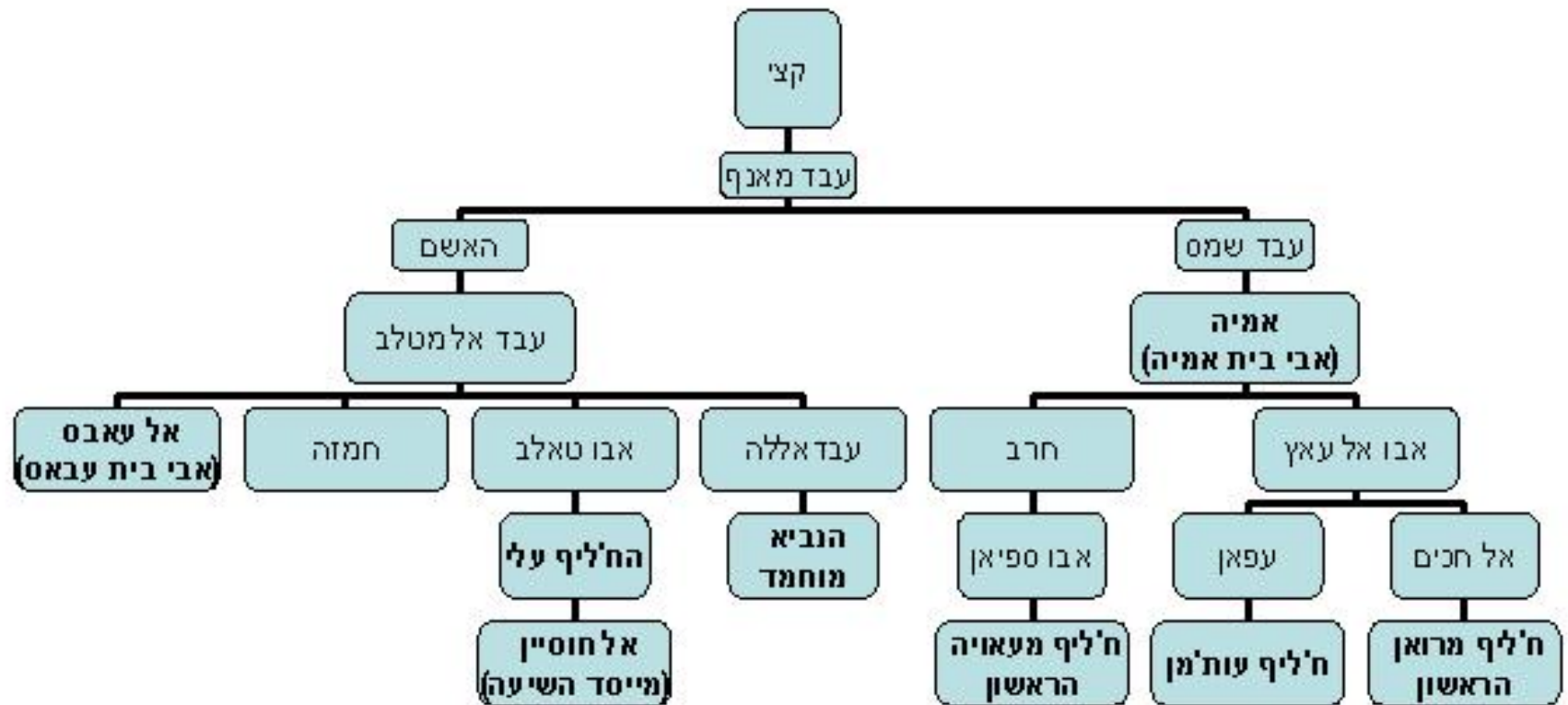
הסונים לשיעים –

מי ראוי היה להיות מחליפו של הנביא מוחמד ? ("הח'ליף")

- ע"פ הסונים : בן לשבט קורייש (שבטו של הנביא), ובעל תכונות מתאימות להנהגה מבחינה דתית, פוליטית וצבאית.

- ע"פ השיעים : רק בן דודו וחתנו של הנביא מוחמד – עלי בן אבו טאלב, וצאצאיו.

אילן היוחסין של משפחת הנביא מוחמד - החמולה ההאשמית משבט קורישי

1. מרכז הכוח השיעי בראשותה של איראן

המנהיג הרוחני : איתוללה חמינאי

מרכז הכוח השיעי

מטרות ומאפיינים

- הפצת המהפכה השיעית ע"פ תורתו של איתוללה חומיני.
- הפצת השפעתה של איראן בכל רחבי המזה"ת (יצירת "הסהר השיעי").
- החלשת השפעתם של הזרם הסוני המתון בראשות סעודיה במזה"ת.
- פיתוח נשק גרעיני וטכנולוגיה לשיגור טילים בליסטיים.
- מאבק במדינת ישראל עד להשמדתה. (לפחות ע"פ ההצהרות הרשמיות).
- קשרים טובים עם רוסיה וסין. יחסי עויינות עם ארה"ב.

מערך הכוחות השיעי במזרח התיכון עד למלחמת "חרבות ברזל"

גורמים במרכז
הכוח השיעי

הרפובליקה האסלאמית של איראן

שטח : 1,648,000 קמ"ר אוכלוסייה : 88.4 מיליון נפש
למעלה מ-90% מהתושבים שיעים

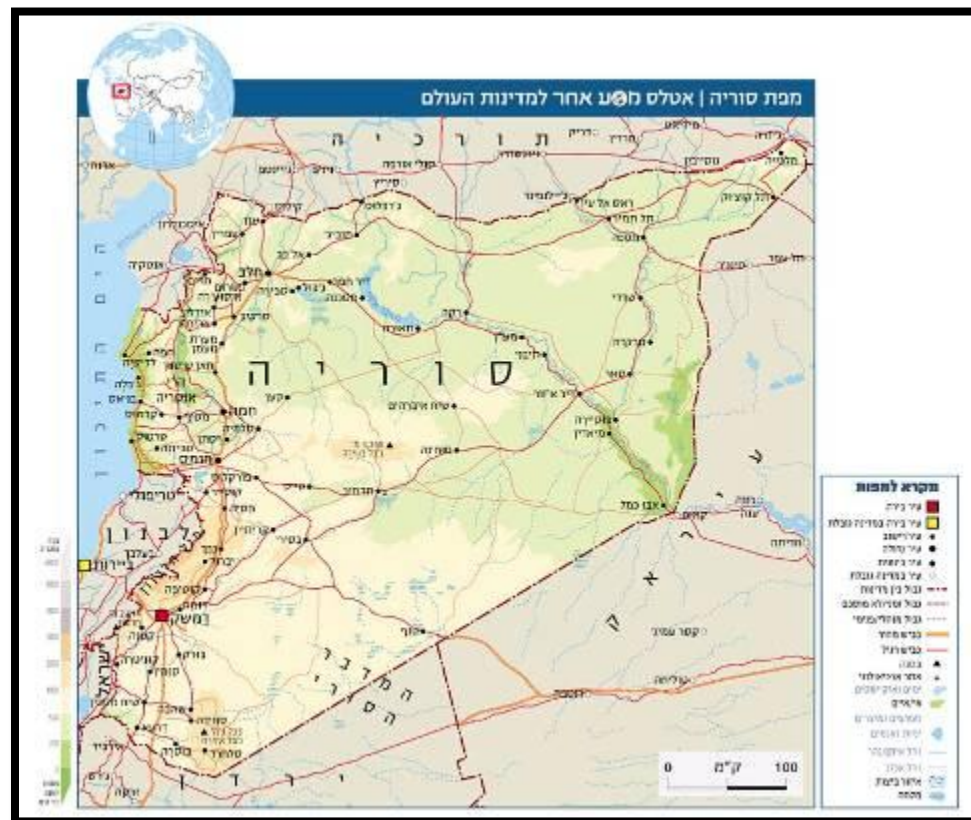
הרפובליקה של עירק

שטח : 437,000 קמ"ר אוכלוסייה : 42 מיליון נפש
60-65% מהתושבים שיעים

הרפובליקה הערבית של סוריה

שטח : 185,180 קמ"ר אוכלוסייה : 24 מיליון נפש
בעבר - בשלטון בשאר אסד העלווי (זרם הקרוב לשיעים)

החלק הצפון-מערבי של הרפובליקה של תימן המורדים החות'ים

שטח: 528,000 קמ"ר אוכלוסייה: 32 מיליון נפש

עבד אל-מלכ אל-חות'י

מנהיג תנועת המרד השיעית-זיידית "אנצאר אללה"

הפועלת בתימן ונתמכת ע"י איראן

הרפובליקה של לבנון

שטח : 10,400 קמ"ר אוכלוסייה : 5.3 מיליון נפש

מזכ"ל חזבאללה לשעבר חסן נצראללה

תנועת חזבאללה (מילולית – מפלגת האל") קמה בסיוע ותמיכת איראן בשנת 1982 והפכה להיות הכוח המרכזי והחזק ביותר בלבנון

2. מרכז הכוח הסוני הקיצוני בהנהגת תורכיה הנשיא ארדואן

מרכז הכוח הסוני הקיצוני

מטרות ומאפיינים

- הפצת האידיאולוגיה של "האחים המוסלמים" ברחבי המזה"ת.
- הפצת השפעתה של תורכיה ונשיאה ארדואן, כמעין סולטאן עת'מאני במהדורה מודרנית.
- הפצת השפעתה של קטר כמרכיב מרכזי במרכז הכוח הסוני הקיצוני.
- ערעור יציבותם של המשטרים הסונים המסורתיים ובמיוחד ערב-הסעודית ומצרים.
- עויינות כלפי ישראל, אם כי לתורכיה וקטר יש קשרים עם ישראל.
- יחסים טובים עם ארה"ב והמערב.

גורמים במרכז

הכוח הסוני

הקיצוני

תנועת "האחים המוסלמים" נוסדה במצרים בשנת 1928 בידי חסן אל-בנא
ובמרוצת השנים הקימה סניפים במדינות ערביות רבות.
מימין, תמונתו של חסן אל-בנא, ומשמאל, סמל תנועת האחים המוסלמים

מטרות האחים המוסלמים

- 1. הפיכתה של מצרים למדינת הלכה אסלאמית, באמצעות תהליך ממושך של הטפה דתית ("דעוה").
- 2. חזרה לימי הנביא מוחמד והח'ליפים הראשונים.
- 3. גירוש כל הכוחות הזרים מהמזרח התיכון ומהעולם המוסלמי.

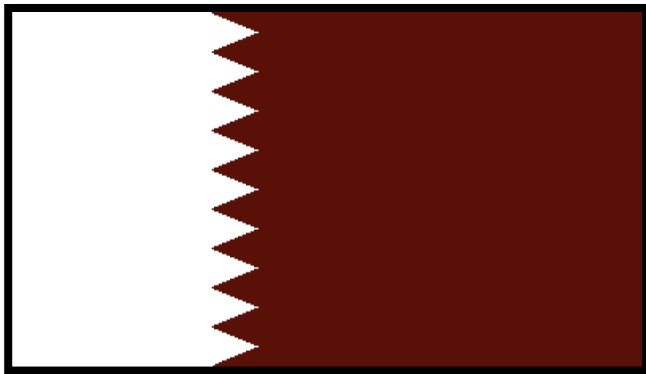
הרפובליקה של תורכיה

שטח : 780,000 קמ"ר אוכלוסייה : 84 מיליון נפש

מדינת קטר

שטח : 11,437 קמ"ר אוכלוסייה : 2.5 מיליון נפש
תמ"ג לנפש - 92,900 דולר - מקום שישי בעולם

האמיר של קטר
תמים בן חמד אל-ת'אני

ערוץ הטלוויזיה הלוויני "אל-ג'זירה"
השופר של קטר ו"האחים המוסלמים" בעולם הערבי

ארגוני הג'יהאד העולמי

אבו בכר אל-בגדאדי
מנהיג "המדינה האסלאמית" (דאע"ש)
(התאבד שניות לפני שנלכד ע"י
האמריקנים בשנת 2019)

אוסאמה בן לאדן
מייסד ארגון אל-קאעדה (חוסל
ב-2011)

דאע"ש - "המדינה האסלאמית".

איבדה את רוב מאחזיה בסוריה ועירק אך עדיין בעלת
עוצמה בחצי האי סיני ומקומות נוספים

3. מרכז הכוח הסוני המתון
בראשותה של ערב-הסעודית
יורש העצר הסעודי מחמד בן סלמאן

מרכז הכוח הסוני המתון

מטרות ומאפיינים

- שמירת השליטה של האסלאם הסוני בעולם הערבי ובמזה"ת.
- מניעת התפשטותה של איראן ובעלי בריתה.
- צמצום כוחו של ארגון "האחים המוסלמים" במזה"ת.
- שמירה על יציבות המשטרים הסונים.
- יחסים טובים עם ארה"ב ומדינות המערב.
- לחלק מהמדינות יש הסכמי שלום עם ישראל.

גורמים במרכז

הכוח הסובני המתון

ממלכת ערב הסעודית

המדינה הגדולה ביותר בשטחה במזרח התיכון

שטח : 2,149,690 קמ"ר אוכלוסייה : 36.5 מיליון נפש

נשיא מצרים
עבד אל-פתאח אל-סיסי

מדינת איחוד האמירויות (הנסיכויות) הערביות

שטח : 83,600 קמ"ר אוכלוסייה : 10 מיליון נפש (88% זרים !)

הממלכה ההאשמית של ירדן

שטח : 92,300 קמ"ר אוכלוסייה : 11 מיליון נפש

ומה לגבי החמא'ס?

משמעויות השם חמא"ס

1. ראשי תיבות בערבית "חרכת אל-מוקאמה אל-אסלאמיה" - ובתרגום לעברית "תנועת ההתנגדות האסלאמית".
2. מילה בערבית (حماس) בעלת מספר משמעויות : התלהבות, גבורה, אומץ, רוח לחימה.

האיש שיסד את החמא"ס הוא השיח' אחמד יאסין בשנת
1987. עוד לפני כן היה יאסין, איש האחים המוסלמים, ומי
שעמד בראש הסניף העזתי של הארגון

האידיאולוגיה של החמא"ס
אמנת החמא"ס – ציטוטים נבחרים

- סעיף 1 : "...החמא"ס הולך בדרך האסלאם ושואב ממנו את רעיונותיו..."
- סעיף 6 : "...החמא"ס פועל להנפת דגל אללה על כל פיסת אדמה בפלסטין. בצל האסלאם יכולים לחיות חסידי כל הדתות בשלווה ובביטחון..."

אמנת החמא"ס – ציטוטים נבחרים

- סעיף 11 : "...החמא"ס סבור כי אדמת פלסטין היא ווקף (הקדש) אסלאמי של המוסלמים לדורותיהם עד קץ הימים. אין לוותר עליה או על חלק ממנה..."
- סעיף 13 : "פתרונות השלום...סותרים את השקפת החמא"ס. כל ויתור על פיסת אדמה מפלסטין הוא ויתור על חלק מהדת. אין לבעיה הפלסטינית פתרון אלא באמצעות ג'יהאד..."

החמא"ס הוא הגורם היחידי שיש לו קשרים עם כל מרכזי הכוח במזרח התיכון, ובמיוחד עם המרכז הסוני הקיצוני ועם המרכז השיעי. זאת, למרות שחמא"ס, והפלסטינים באופן כללי, הם סונים ואיראן היא שיעית.

מדינת ישראל רואה במרכז הכוח השיעי אויב קיומי מרכזי. מדינת ישראל רואה במרכז הכוח הסוני הקיצוני גורם בעייתי, אך היו לה שיתופי פעולה עימו. מדינת ישראל רואה במרכז הכוח הסוני המתון גורם ידידותי ובעל ברית, לפחות בחלקו.

ישראל והציר הסוני המתון

- סולידריות ושת"פ במאבק לעצירת ההתפשטות האיראנית במזה"ת בכלל, ובסוריה בפרט, וכמובן בעצירת הפרויקט הגרעיני האיראני.
- שת"פ במאבק לעצירת ניסיונות ההתפשטות של תורכיה ושל ה"אחים המוסלמים" במזה"ת.
- שת"פ ספציפי עם מצרים במלחמה בסניף חצי האי סיני של המדינה האסלאמית.

לישראל הסכמי שלום עם ארבע מדינות מהגוש הסוני המתון

- מצרים – 1979

- ירדן - 1994

- האמירויות ובחריין ("הסכמי אברהם") – 2020

- (מאוחר יותר הצטרפו שתי מדינות שאינן במזרח התיכון להסכמים אלו - מרוקו וסודאן)

הסכמי השלום של ישראל עם מדינות ערביות כולם נחתמו בתמיכה ובהסות של ארה"ב

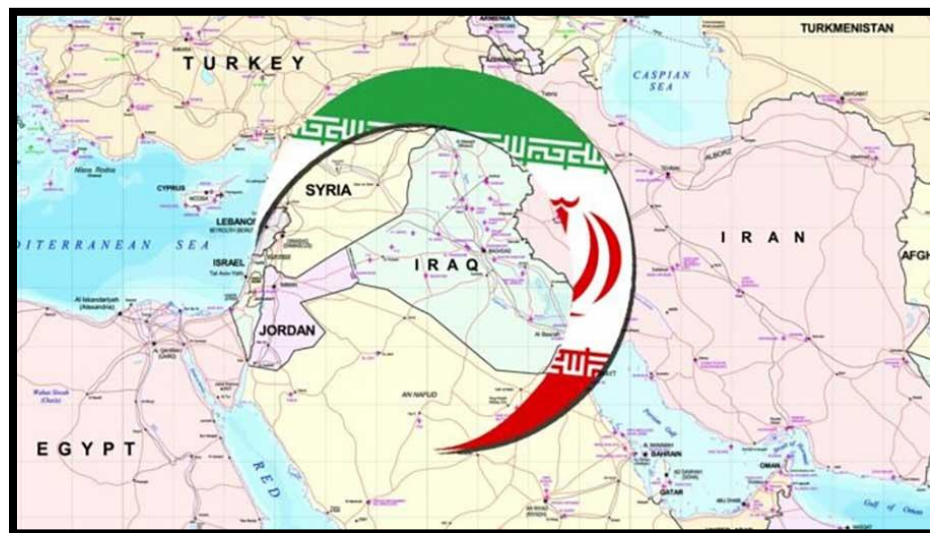

לפני מלחמת "חרבות ברזל" התנהלו שיחות בין ישראל
לסעודיה על הצטרפותה ל"הסכמי אברהם", שהופסקו עם
פרוץ המלחמה.

ישראל ומרכז הכוח השיעי

- במשך שנים בנתה הרפובליקה האסלאמית של איראן ציר של מדינות וארגונים שמטרתו לכתר את ישראל, למנוע ממנה לפגוע בפרויקט הגרעיני האיראני, ולהביא בסופו של דבר להשמדתה של ישראל

מלחמת "חרבות ברזל" פגעה קשות במרכז הכוח השיעי

"מבצע עם כלביא" (יוני 2025) פגע בפרויקט הגרעיני האיראני,
חיסל מדעני גרעין בכירים, פגע במאגרי טילי קרקע-קרקע שלה
ובשורה ארוכה של מפקדים צבאיים של "משמרות המהפכה"

חיסול מדעני הגרעין האיראנים

חיסול מדענים בכירים בפרויקט הגרעין של המשטר האיראני

 חוסל	 חוסל	 חוסל	 חוסל	 חוסל	 חוסל
עבד אלחמיד מינוש'הר	אמיר חסין פקהי	מנצור עסגרי	סעיד ברג'י	מחמד מהדי תהראנש'י	פרידון עבאסי
 חוסל	 חוסל	 חוסל	 חוסל	 חוסל	
אכבר מטלבי-זאדה	עלי באכוא'י כתרימי	אחמד רצ'א ד'ואלפקארי דאריאני	סעיד עאצ'ר האשמי-תבאר	מחמד רצ'א צדיקי צאבר	

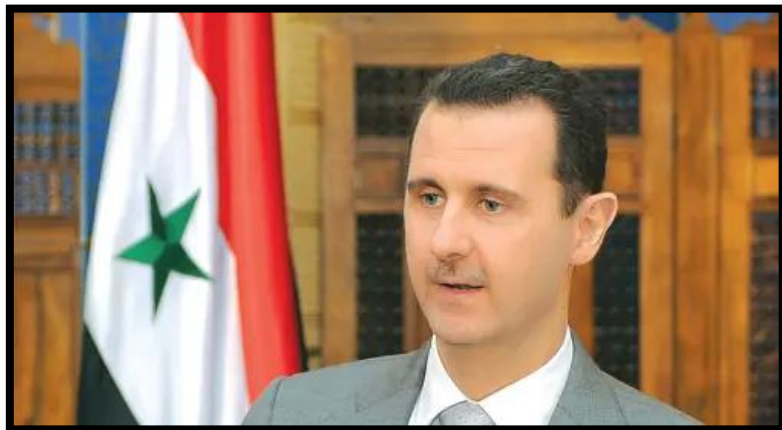
פגיעה קשה בהנהגת חזבאללה, פעיליה ("מבצע הביפרים"),
התשתית הצבאית שלה, ומעל לכל – חיסול חסן נצראללה

מתקפת הביפרים ומכשירי הקשר של מחבלי חזבאללה 18-17/9/24
60 מחבלים נהרגו, 4,500 מחבלים נפצעו, חלקם הפכו נכים ועיוורים.

נפילת המשטר הפרו-איראני של באשר אל-אסד
ועלייתו של המשטר המוסלמי סוני של אבו מוחמד אל-ג'ולאני
לשעבר פעיל בארגון הטרור אל-קעידה

הדגל החדש של סוריה

הפגיעה הקשה בהנהגת החמא"ס והתשתית הצבאית שלו ברצועת עזה ומחוצה לה

בכירי חמאס שהוסלו

מרביתם ברצועת עזה, הניה בטהרן ואל-עארורי בביירות

y בכירי חמאס שחוסלו

 מוחמד דף ראש הזרוע הצבאית	 איסמעיל הנניה ראש הלשכה המדינית	
 אימן נופל מח"ט מחנות המרכז	 מזאן עיסא סגן ראש הזרוע הצבאית	 סאלח אל-עארורי סגן ראש הלשכה המדינית
 וסאם פרחאת מפקד גדוד שג'אעיה	 שאדי בארוד מפקד גדוד בגזרת ח'אן יונס	 ראפע סלאמה מח"ט חאן יונס
 אימן ציאם ראש מערך התמ"ס	 אחמד ע'נדור מח"ט צפון הרצועה	 חליל ח'יראז סגן ראש זרוע חמאס בלבנון
 מוחסן אבו זינה רמ"ח תעשיות ואמל"ח	 ראא'ד ת'אבת רמ"ט כוח אדם	 ע'אזי אבו טמאעה רמ"ט הסיוע

מנהיג החמא"ס ברצועת עזה יחיא סנואר חוסל
ב-16/10/24 בעיר רפיח בדרום הרצועה

ישראל ומרכז הכוח הסוני הקיצוני - הבעיה החדשה של ישראל?

מעורבות תורכית וקטרית בהסכם הפסקת האש
במלחמת "חרבות ברזל", ובעתידה של הרצועה

- שתי מדינות בעלות אידיאולוגיה של "האחים המוסלמים" המקורבות לחמא"ס.
- שתי מדינות בעלות קשרים הדוקים עם ארה"ב, מה שמקשה על ישראל להתמודד איתן.
- חשש ממעורבות כלכלית קטרית בשיקום הרצועה ומעורבות צבאית תורכית בכוח הבינלאומי שיוצב ברצועת עזה, ובסוריה.

חשש גובר ממעורבות צבאית תורכית בסוריה

